

Hans Alders komt dus op het Martinikerkhof. Zijn pers is minder positief dan toen Henk Vonhoff werd benoemd. Toen werden alom de prestaties van de toekomstige CdK geroemd. Er zou een zwaargewicht komen. Wordt Alders in eerste instantie gezien als een milieuman, Vonhoff had de naam een bestuurder te zijn, die hij in zijn periode ook meer dan waar heeft gemaakt. Vonhoff heeft nimmer onder stoelen of banken gestoken dat hij liever een VVD-er als opvolger had gezien. Het is er niet van gekomen. Het Noorden breekt met een liberale traditie van vele tientallen jaren.

Ton Schuurmans

De scheidende Commissaris had met gemak acteur kunnen zijn. Van nature heeft hij veel mee. De slordige maar wel krachtige weidse gebaren van Peter Ustinov. Feilloze taalbeheersing, diep stemgeluid, gevoel voor dramatic en timing. Tijdens een toer door de provincie in het vestingstadje Bourtagne daarvan een staaltje. In het stadje staat zijn eigen kanon. Een geschenk toen hij staatssecretaris van CRM (nu WVC) was. Waar hij trots op is en graag wil laten zien. Er staan wel kanonnen opgesteld, maar kennelijk niet het zijne. Hijgend als een postpaard, maar met een ongewoon driftige energie, is hij het ganse vestingstadje afgelopen. Houten trap op, houten trap af. Op zoek naar het geschut. Vestingwal op, vestingwal af. Even pauzerend voor een plasje in een open publiek toilet, een houten rooster tien meter rechtstreeks het Bourtagerkanaal in. Maar geen kanon.

Op het dorpsplein, druk met dagjesmensen die de Commissaris vriendelijk herkennen, slaat hij vertwij-

salaris is niet van dien aard dat er personeel af kan. Een monumentaal pand, bijna een gebouw. Vonhoff en zijn vrouw Louise Vonhoff-Luyendijk zijn de laatste bewoners. De Rijksgebouwendienst gaat het verkopen. De volgende commissaris moet maar zien. Toxopeus had nog personeel voor dag en nacht, maar ook een ton meer salaris. Het echtpaar Vonhoff daarentegen heeft wel eens serieus overwogen een deel van de ambtswoning af te sluiten vanwege de hoge stookkosten.

Ruime kamers. Sober ingericht. Echte luxe ontbreekt. Een warme huiselijke sfeer. De tuin die grenst aan de woning van de bisschop is voornaam. Het echtpaar Vonhoff heeft op deze schrale zondagmorgen iets van een lieve begripjende oma en opa die klaarzitten voor het bezoek van de kleinkinderen. Wie de Commissaris ooit heeft horen spreken, kan vermoeden dat Opa Vonhoff prachtig moet kunnen vertellen. Voor zijn eigen drie kinderen verzoon hij een dierenwereld onder water. Lekker veilig afgesloten van de wereld boven water. Met de visjes Uppie en Duppie, veldwachter

Louise Vonhoff-Luyendijk en haar man, Henk Vonhoff in de Statenzaal van het Groninger provinciehuis.

© NvhN/Wladimir van der Burgh

Er is een neiging om te spreken over wat er niet is. Nuchterheid? De Groninger is hooguit woordkarig. Totdat de veenbrand uitbreekt, dan is ook de woordkarigheid verdwenen. Soms, heel soms heb ik de neiging te denken dat de Groningers zichzelf in de weg leven. De antwoorden van de Commissaris komen in de vorm van mededelingen, die hij verpakt alsof het geschreven taal is. Na een vraag kijkt hij eerst wat om zich heen en werpt er vervolgens krachtig een zorgvuldige tekst uit, waarmee men het meestal moet doen. Als een burgemeester uit carrière drift snel van functie wisselt: Dit ambt is geen duiventil. Als een burgemeester er schijnbaar een rommeltje van maakt en de roep om de machtige arm des Commissaris klinkt: Zolang de brandweer nog uitrukt en de politie bekeurt, is er voor de Commissaris geen reden schielijk in te grijpen. Kandidaat-burgemeesters die voor de tweede keer kansloos ten provinciehuizen verschijnen: Ik acht u net als de vorige keer niet benoembaar en zal in die zin ook adviseren door u niet voor te dragen.

In niets lijkt het erop dat de Commissaris al aan het vertrekken is. Maakt zich nog kwaad over de fouten bij de lintjesregen dit jaar, maar in het bijzonder over de gedachte dat de VVD de provincie Groningen zal verliezen aan de PvdA. Zijn reactie op de openlijke onvrede van de Groningse VVD in deze zaak: Bolkestein heeft op de kaart gekeken en geconstateerd dat Gelderland groter is dan Groningen. Dus kiest hij voor Gelderland. Vonhoff neemt geen blad voor zijn mond als het gaat om de politiek leider van de VVD. Gefluisterd werd wel dat ook zijn verhouding met Wiegel niet overhield. Vonhoff: Wij hebben politiek van mening verschild. Wiegel is uitermate situatiebewust. Heeft een zeer sterk ontwikkeld gevoel om te bepalen in welke situatie hij welke positie in moet nemen die hem in een latere situatie goed te studeert. Daar zou ik het graag

afgelopen zijn. Dan is het klaar. Ik denk niet dat er iets is als een hiernamaals. Ik denk wel dat de energie doorgaat.

De Commissaris houdt van lekker eten. In mijn woordenboek komt het begrip Schraalhans inderdaad niet voor. Toch vind ik – zeker zonder partner – officiële diners vaak heel vervelend en ze zijn, geloof me, uit culinair oogpunt meestal geen hoogstandjes. Zijn wel zeer forse gestalte. Is hij niet jaloers op slanke mensen, die zich van nature gemakkelijker voortbewegen? Ach, ik ben aan mijn gewicht gewend. Het maakt mij niet zoveel uit. En jaloersheid is mijn aard niet.

In de hongerwinter was hij een schriel jongetje van dertien. Er was een comité dat adressen vergaarde waar bijna verhongerde kinderen een keer in de week een maaltijd konden halen. Hij was de koerier die de adressen overbracht aan de kandidaten. Soms ving hij uitgeteerde mensen in zijn armen op als hij de blijde boodschap van voedsel bracht. Er waren gastheren die op het laatste ogenblik afzegden. Henk Vonhoff moest het de uitgenodigde kinderen gaan vertellen. Wie nooit echt honger heeft geleden zal er geen weet van hebben hoe verschrikkelijk het was die boodschap te moeten brengen. Maar hij ging. (Uit: In de spiegel wil ik een redelijk fatsoenlijk mens zien. NRC 22-10-1983)

Donderdag 28 juni zijn afscheidsfeest in de Groninger schouwburg. Wat verwacht hij ervan? Een zekere warmte, daar heb je behoefte aan. Maar de feitelijke functie is er een van markeren, van afronden zowel voor degene die het feest ondergaat als degene die het aanricht. Ik praat dan ook voor Louise. In dit ambt is de echtgenote heel belangrijk. Hoogst essentieel. Ze zorgt voor de kritische begeleiding. Ze kent het metier van haver tot gort. Voor haar ben ik een open boek.

Ik denk dat ik voor veel Groningers heel herkenbaar ben geweest. Als je

Op het dorpsplein, druk met dagjesmensen die de Commissaris vriendelijk herkennen, slaat hij vertwijfeld de handen ten hemel en roept als ware het een regel uit Vondels Altaargeheimenissen: Ik ben beroofd, ik ben beroofd, mijn kanon is weg. Een bedienende dame uit het restaurant, waar hij is gaan informeren: 'Komt u maar, meneer Vonhoff, ik breng u wel even naar uw kanon'.

Nog enkele dagen officieel in functie. Ruim 5600 dagen in het ambt. Hendrik Johan Lambert Vonhoff, Commissaris der Koningin in de Provincie Groningen. Een gehaast Bourgondiër in de Veenkoloniën. Een autoriteit van zeer zuiver water. Moedig, onafhankelijk, soms irritant, maar altijd en alles met allure.

Ten tijde van zijn benoeming begin jaren tachtig maakte de provincie een problematische periode door. Er diende een krachtig bestuurder te komen. Dat was Vonhoff. Bewezen als staatssecretaris die hem de bijnaam Houthakker van het Binnenhof opleverde, daarna als krachtige burgemeester in Utrecht. Een onafhankelijk denkende linkse liberaal die toen al als enige geloofde dat de PvdA ooit samen zou gaan regeren met de VVD. En Groningen leerde die Vonhoff kennen als de opvolger van een heer van stand, Edzo Toxopeus.

Of het nu bij Synergon was, het verpleegtehuis Vliethoven, de PTT-perikelen, of in gevallen van falende burgemeesters, of gewoon als voorzitter van de Staten, Vonhoff liet altijd van zich spreken. Zette de provincie duidelijk op de kaart. Er gaat niets boven Groningen, nietwaar? Zondagmorgen in de ambtswoning. De Commissaris doet zelf open. Het

water. Lekker veilig afgesloten van de wereld boven water. Met de visjes Uppie en Duppie, veldwachter Baars en burgemeester Snoek die aardig was maar als het moest ook kon bijten. Het kattedwaad van Uppie en Duppie bewoog zich op het niveau van roepen dat er brand was, terwijl het niet zo was. Tot ontsteltenis van veldwachter Baars. Achter het stuur van zijn eigen Mercedes. Rijdt, bijna 65 jaar, nog steeds zonder bril, zelfs geen leesbril. Bij het afscheid thuis buigt hij zich vederlicht op zijn tenen naar zijn vrouw, kust haar licht en met veel aandacht. Heel teder, waarbij de buitenstaander zich indringer voelt. Een heel andere man dan de wat slordige, afwezige corpulente snelwandelaar door het provinciehuis van Groningen: licht voorover gebogen, strak blikkend naar de vloerbedekking en de armen langs het lichaam zwaaiend.

Hij houdt ervan, zegt hij, om door zijn eigen provincie te rijden. Langs het Winschoterdiep. De opleving van de Noordelijke scheepsbouw. Jarenlang dreigde het rampzalig te worden. Nu veel schepen in aanbouw, veelkleurige activiteit in het omringende frisse groen. Hij geniet er zichtbaar van.

Het langgerekte Pekelder Hoofd-diep mooi in het milde zonlicht van een zondagmorgen. Toen Vonhoff kwam, lag er een dikke laag schuim op, afkomstig van Avebe en de strokartonfabrieken. Als je er een lucifer bijhield, vatte het vlam. Het stonk verschrikkelijk. Het was niet makkelijk om alle partijen bij elkaar te krijgen, maar het is gelukt. Hij roemt Veendam (daar is ontzettend veel gebeurd. De stad heeft zich schitterend ontwikkeld.).

De vervelende dingen, zoals de burgemeesters-affaires Postma (Winschoten) en Rebel (Stadskanaal). Vonhoff: De problemen met Postma werden niet alleen door hem veroorzaakt, bij Rebel lag het anders.

Louise Vonhoff-Luyendijk en haar man, Henk Vonhoff in de Statenzaal van het Groninger provinciehuis.

© NvhN/Wladimir van der Burgh

'En Henk, wat ga je nu doen?'

Die problemen waren onoplosbaar, zaten dieper en waren veel langduriger van aard. De zaak van Martha U. Niet zij was de oorzaak maar het falend management. Bij de laatste opmerking is de Commissaris somber. Heel somber. Hij broemt er zelfs bij.

Hij maakte drie burgemeesters van de stad Groningen mee. Buiten was de meest Groningse met grote affiniteit tot de bevolking. Daardoor kon hij in die turbulente tijd overeind blijven. Zijn toenmalige gemeentesecretaris niet. Staatsen was meer manager en de meest afstandelijke. Ouwkerk de meest burgervaderlijke van de drie. Die verbindingen legt, heel spontaan is, en daardoor in een minder geïsoleerde positie verkeert dan in dit soort functies mogelijk is. Vonhoff, de kampioen van het binnenlands bestuur. Benadrukt hoe belangrijk het is dat burgemeesters en CdK's het binnenlands bestuur kennen. Teveel inspraak bij benoemingen van burgemeesters en andere gezagsdragers is hem een gruwel. De vrees voor de waan van de dag. Het voortijdig uitlekken in de pers

van een benoeming maakt hem laaiend.

De provinciale herinrichting, de kleine dorpenproblematiek, de onderhandelingen over de gevolgen van de bodemdaling. Bang voor teveel borstklapperij: Het is natuurlijk wel allemaal teamwork geweest. Het Bronnenbad beschouwt hij als een kassucces. Vanuit de auto kijkt hij op de parkeerplaats stil naar wat er tot stand is gekomen. De rel om de foto van de halfblote Vonhoff met badmuts, gemaakt bij de opening van het bad en later gepubliceerd in Panorama: Iedereen weet dat ik niet kinderachtig ben, maar dit was een gemene streek van die Van der Gaast (voormalig directeur), die had een fotograaf getipt die heimelijk in de bosjes was gaan liggen. Rotvent.

Bij het gebouw van de PTT: Daar kijk ik met diepe bewondering naar. Ik vind het prachtig dat dat nu hier in Groningen is. Schitterend. De komst van de PTT markeerde overigens een van de enerverendste periodes in zijn ambtsperiode. Een knallende ruzie met partijgenote Neelie Smit-Kroes. Veel hooglopen-de gesprekken ten huize van de

toenmalige partijvoorzitter Kamminga. Hij overwoog zelfs de partij te verlaten uit loyaliteit met de provincie. Nee, ik heb daar nooit mee gedreigd. Zwaaien met portefeuilles vind ik in het algemeen in een discussie het zwakste argument. Die loyaliteit met Groningen. Regelmatig klinkt de zware stem van de commissaris via de Noordelijke media die meldt dat er niets boven Groningen gaat. Had hij, als hij gevraagd zou zijn, ook commissaris kunnen zijn in Limburg (waar zijn echtgenote vandaan komt) of Zeeland? Zeeland had nog wel gekund, maar daar had ik, vrees ik met grote vreze, Utrecht als burgemeester niet voor verlaten en voor Limburg heb ik te weinig katholiciteit.

Hoe Gronings is hij geworden? Ik heb nooit getracht het dialect te leren spreken. Dat zou een dwaze imitatie zijn geworden. De Groningers zelf – en dan besef ik dat het gevaar van generaliseren op de loer ligt – hebben een merkwaardige neiging voortdurend te poetsen aan het zelfbewustzijn. Vaak het gevoel: dat zal wel niet geschikt voor ons zijn. Zich van tevoren indekken door te zeggen: het zal wel niet goed gaan.

hij welke positie in moet nemen die hem in een latere situatie goed te stude komt. Daar zou ik het graag bij willen laten. Ruim 180 kilometer door de provincie. Een goed verteller met prachtige anekdotes. Een man van een glas cognac bij de haard. Bij een hartig tussendoortje ergens langs de rijks-weg mijmerend: Het verdwijnen van de bakker, de melkboer uit het straatbeeld, de kleine kruidenier, de loopjongen. Wat een geweldige verlies aan sociale controle is dat geweest. Als ik als Commissaris iets meer had willen doen dan was het aan de drugsproblematiek en aan de kleine dorpen. Ja, daar had ik meer aan willen doen.

Het is even rustig in de auto. Het stekende zonnetje maakt er bij tijd en wijle een reptielenhuisje van. Een tikje melancholiek, de ogen diep in de kassen en met een iets dalend stemgeluid praat de Commissaris wat het immens drukke bestaan voor hem en zijn vrouw (jarenlang lid van de Eerste Kamer) heeft betekend sinds hij in de jaren zeventig in de politiek ging. Ik heb de stellige indruk dat ik er altijd voor de kinderen was, maar het was onontkoombaar dat ze soms niet aan hun trekken zijn gekomen. Daarbij moeten we overigens niet aan grote tragische dingen denken. Terwijl hij de richting opstuurt van Heiligerlee op weg naar het standbeeld van Graaf Adolf (Hier is het allemaal begonnen.) klinkt met krachtig geluid een citaat van Piet Paaltjens: De maan blinkt door de ruiten en ziet mij vragend aan, waarom oh bleke morgen blinkt in uw oog een traan? Zo gij de maan niet zelve waart, zou ik zeggen loop naar de maan, want wat mijn oog doet glinsteren dat gaat geen schep-sel aan.

De dood. Ik heb een goede gezondheid en ben heel weinig ziek. Maar een keer zal het

boek. Ik denk dat ik voor veel Groningers heel herkenbaar ben geweest. Als je dat niet bent geweest, heb je toch gefaald, ook al heb je hele nuttige dingen gedaan. Ik hoop dat de Groningers zullen zeggen: de periode-Vonhoff is een goede tijd voor Groningen geweest. Nog een paar dagen op de stoel in het Provinciehuis die ooit onder zijn gewicht bezweek. In één van de mooiste werkkamers die de provincie kent. De kamer aan het Martini-kerkhof met de sfeer van Anton Pieck en Charles Dickens. Daar heeft hij ruim 15 jaar gezeten, of beter gezegd geregeerd.

Hij herinnert zich hoe hij gepolst werd voor het ambt in Groningen door de toenmalige CdK Rijkstra van Friesland, die hem uitnodigde voor een tochtje op het Staten-jacht?

Toen pas hoorde ik dat er een vacature zou komen in Groningen, omdat Toxopeus liever naar de Raad van State ging. Later belde Hans Wiegel. Die zeer grote druk op hem uitloefende de benoeming te aanvaarden. Hij maakte me heel duidelijk dat ik het moest gaan doen. Hij heeft er geen spijt van gehad. Weigerde halverwege zijn ambtsperiode minister van Defensie te worden. Het ambt is immers geen dui-ventil. Zijn tegenstanders noemden hem een hardwerkende potentiaat, met trekjes van een democraat, zijn vrienden een hardwerkende democraat met trekjes van een potentiaat. Nu na zoveel jaar zegt hij: Het is goed geweest. Je moet oppassen dat je niet voorspelbaar wordt.

Zijn moeder van 96 die nog redelijk zelfstandig woont en ongewoon vitaal is, heeft zijn hele carrière mee-gemaakt. Laatst vroeg ze: En Henk, wat ga je nu doen?